

Lexikologie

Lexikální systém jazyka

Poměr mezi slovy

Synonyma – různá forma (označující), shodný význam/obsah (označované). Synonyma mohou být **úplná** (*samohláska – vokál*) nebo **částečná** (*les – háj, křičet – řvát*), podrobněji viz (Hladká, Dočekal 2017, online).

Словарь синонимов

Красивый, прекрасный (красный), благовидный, благолепный, благообразный, великолепный, взрачный, видный, живописный, изящный, казистый, картинный, миловидный, нарядный, прелестный, привлекательный, пригожий, смазливый, хороший, хорошенький, художественный; пышный, роскошный, щегольской, разубранный, разукрашенный; бесподобный, божественный, блестящий, дивный, чудный, восхитительный, обворожительный, пленительный, распрекрасный. Красивее, краше. Красавец, Адонис, амур (прот.: *Дурныш*), вербный херувим; красавица (писаная), раскрасавица. Армида, грация, красава, красotka (прот.: *Дурнушка, Дурнышка, Рожа*), краля. Она хороша, недурна собой. Из красавиц красавица. Его квартира — загляденье, взглянуть любо, любо-дорого смотреть, прелесть что такое. *Кажется, я очень авантажен. хорошо одет и напомажен.* Некр. *Три грации считались в древнем мире: родились вы... — все три, а не четыре.* Лерм. Ср. *Роскошный, Чудный, Тонкий и Блестящий.* Прот. *Некрасивый.*

Slovo *красивый* a jeho synonyma. URL: <http://gramota.ru>.

Synonyma v ruštině. URL:

<https://www.adme.ru/svoboda-kultura/potryasayuschie-fantasticheskie-i-unikalnye-sinonimy-657455/>.

Antonyma – různá forma (označující), opozitní význam/obsah (označované), např. *začátek* – *konec*, *živý* – *mrtvý* (Hladká 2017c, online).

АНТОНИМЫ К СЛОВУ «УМНЫЙ»

Прилагательное «умный» имеет следующие антонимы:

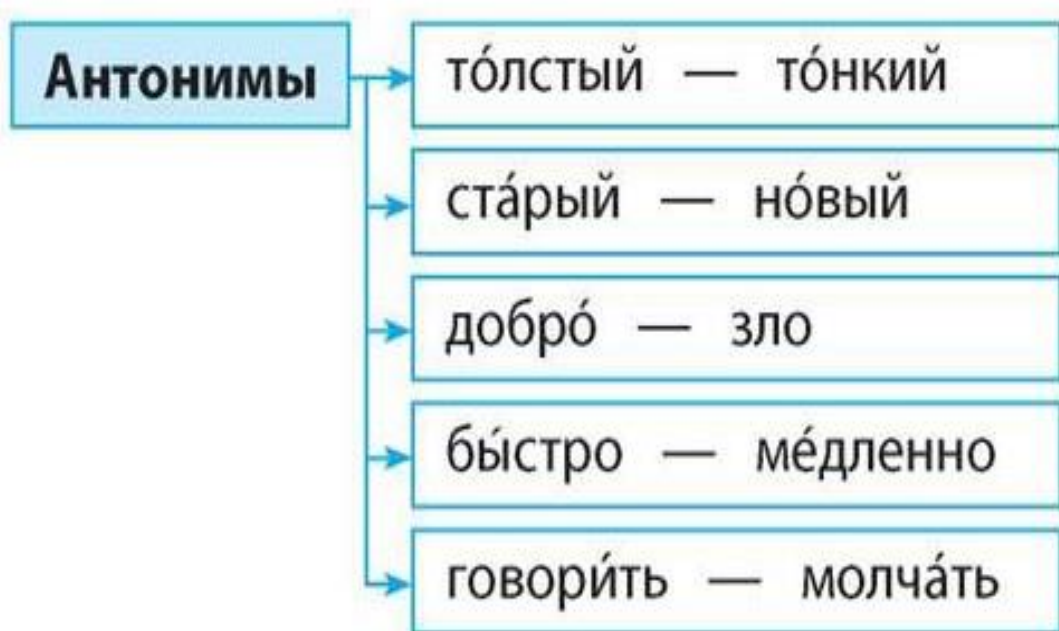
1. глупый	2. неумный	3. тупой
4. недалекий	5. пустоголовый	6. дурак
7. тюфяк	8. тугодум	

Примеры словосочетаний и предложений со словом и его антонимами:

Умный человек — глупый человек.

Умный совет — тупой совет.

Slovo *умный* a jeho antonyma. URL: <https://antonymonline.ru/>.

Paronyma – částečně stejná/podobná forma (označující), různý obsah (označované); slova zvukově podobná, ale významové částečně nebo výrazně odlišná, což má za následek jejich častou nechtěnou záměnu v řeči, např. *efektní* – *efektivní*, *humánní* – *humanitní* – *humanistický* (Hladká 2017d, online). Paronyma jsou většinou stejného slovního druhu, např. *костный* (*kostní*) – *костлявый* (*kostnatý*), *старание* (*píle*) – *старательность* (*pečlivost*), *одеть* (*obléct někoho*) – *надеть* (*obléct se / obléct něco na sebe*) (Бельчиков 2017, online).

УРОК РУССКОГО ЯЗЫКА №34712

НАДЕТЬ ОДЕЖДУ	ОДЕТЬ НАДЕЖДУ	УТРАТИТЬ НАДЕЖДУ
		

Homonyma – stejná forma, různý obsah, např. *puk* – ‘hrana na oděvu’, *puk* – ‘hokejový kotouč’, *puk* – ‘pupen’. Homonyma mohou být **lexikální** (*raketa (tenisová)* – *raketa (do vesmíru)*) a **morfologická** (např. *mpu* (tři) – *mpu* (strouhej/stírej)).

Můžeme také hovořit o **homofonech** (slova, která stejně zní, např. *výška* – *vížka*, *кот* – *код*) a **homografech** (slova, která se stejně píší, např. *я громко плачу* – *я плачу наличными*).

Podrobněji viz (Шмелёв 2016a, online; Шмелёв 2016b, online; Hladká 2017a, online).

КЛЮЧ

ОМОНИМЫ К СЛОВУ «ДЖИН» (4 буквы)

Слова, одинаковые по звучанию и написанию:

ДЖИН I

крепкий алкогольный напиток, английская можжевеловая водка

ДЖИН II

злой дух из арабских и персидских сказок

Словник homonym v RJ. URL: <https://homonyms.ru/>.

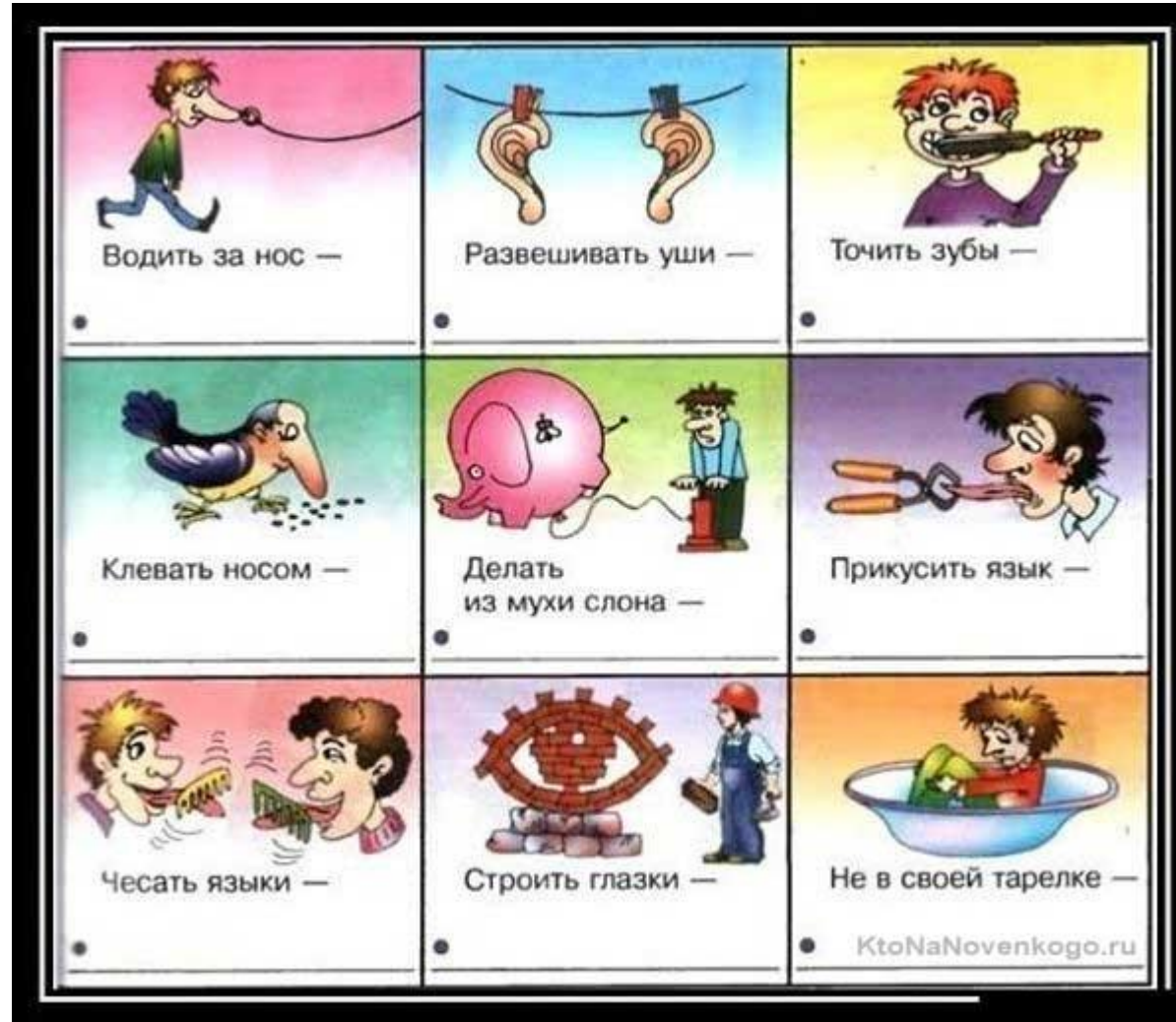
Пříklady homonym v RJ. URL: Google Obrázky.

ОМОНИМЫ

РУССКИЙ ЯЗЫК 5 КЛАСС

Что такое омонимы? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rp72hmLelFQ>.

V rámci lexikologie se zkoumají **frazémy a idiomy** – ustálená a reprodukovatelná spojení slov, jejichž význam je zčásti nebo zcela neodvoditelný z významů jeho komponentů, např. *vzít nohy na ramena*, *pustit něco z hlavy*, *ждать у моря погоды*, *бежать сломя голову* (Čermák 2017, online).

Пříklady ruských ustálených spojení.

URL: <https://ktonanovenkogo.ru/voprosy-i-otvety/frazeologizmy-chto-eh-to-takoe-primery-znachenie.html>.

Пříklady ruských frazeologismů. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lwWmcxuLIII>.

Lexikografie se zabývá vytvářením slovníků. Typy slovníků:

- výkladové (толковые словари),
- překladové (переводные словари),
- speciální slovníky (специальные словари), např. slovník antonym, slovník synonym, pravopisný slovník.

Další klasifikace slovníků viz (Novotná 2017, online).

Pravopisný slovník RJ: <http://orfo.ruslang.ru/abc/part/ka?start=59807&end=60107>.

Karta slova: <https://kartaslov.ru/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0-%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0/%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5/%D1%83%D1%87%D0%B8%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F>.

Lexikologií a lexikografií **češtiny** se zabývá Oddělení současné lexikologie a lexikografie ÚJC AV ČR: <http://www.ujc.cas.cz/ustavu/oddeleni/oddeleni-soucasne-lexikologie-a-lexikografie/>.

Lexikologií a lexikografií **slovanských jazyků** se zabývá Slovanský ústav AV ČR: <http://www.slu.cas.cz/3.html#mimo>.

Přehled slovníků **ruštiny** a online slovníky ruštiny jsou k dispozici zde:

- platforma Gramota.ru: <http://gramota.ru/slovari/>
- platforma Akadėmik: <https://dic.academic.ru/>
- webové stránky Slovari.ru: <http://slovari.ru/default.aspx?s=0&p=221>

Ukázky slovníků RJ. URL: <https://www.svoboda.org/a/1812824.html>.

Literatura

- ČERMÁK, F. Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky. Vyd. 4. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-1946-0; 978-80-246-2360-3 (online : pdf).
- ČERMÁK, F. Frazém a idiom. In Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. URL: <https://www.czechency.org/slovník/FRAZ%C3%89M%20A%20IDIOM>.
- ČERNÝ, J. Úvod do studia jazyka. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80-85839-24-5.
- HLADKÁ, Z. (a) Homonymie. In Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. URL: <https://www.czechency.org/slovník/HOMONYMIE>.
- HLADKÁ, Z. (b) Lexikologie. In Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. URL: <https://www.czechency.org/slovník/LEXIKOLOGIE>.
- HLADKÁ, Z. (c) Opozitnost. In Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. URL: <https://www.czechency.org/slovník/OPOZITNOST>.
- HLADKÁ, Z. (d) Paronymie. In Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. URL: <https://www.czechency.org/slovník/PARONYMIE>.
- HLADKÁ, Z., DOČEKAL, M. Synonymie. In Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. URL: <https://www.czechency.org/slovník/SYNONYMIE>.
- NOVOTNÁ, R. Slovníky – typologie. In Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. URL: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVN%C3%8DKY%20E2%80%93%20TYPOLOGIE>.
- БЕЛЬЧИКОВ, Ю. А. Паронимы. In Большая российская энциклопедия. Электронная версия (2017), URL: <https://bigenc.ru/linguistics/text/2321760>.
- ШМЕЛЁВ, Д. Н. (a) Омонимия. In Большая российская энциклопедия. Электронная версия (2016), URL: <https://bigenc.ru/linguistics/text/2688861>.
- ШМЕЛЁВ, Д. Н. (b) Омонимы. In Большая российская энциклопедия. Электронная версия (2016), URL: <https://bigenc.ru/linguistics/text/2688877>.